

ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

Political Leaders in the Era of Globalization according to Buddhism

พระครูนิทานภัทรกิจ (ก่อแก้ว)¹ และศิริโรจน์ นามเสนา²

Phrakrunithanphattarakij (Kohkaew) and Sirirote Namsena

Received: March 20, 2024

Revised: February 08, 2025

Accepted: March 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งอยู่ในกระแสของโลกาภิวัตน์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปในมิติทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีวัฒนธรรมทำให้เกิดผลกระทบอย่างรวดเร็วและรุนแรงความขัดแย้งในหลากหลายรูปแบบได้ปะทุขึ้นและสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน มีการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่ขัดแย้งกันจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ประท้วงหรือม็อบที่เกิดขึ้นกันบ่อยครั้งจนถึงขั้นปะทะกันทำร้ายกันก็มีไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจเช่นการแปรรูปของรัฐวิสาหกิจความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเช่นการแย่งชิงทรัพยากรน้ำการแย่งชิงที่ดินทำกินและแม้กระทั่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างแพทย์กับคนไข้ในการเรียกร้องค่าเสียหายกรณีที่ผู้ป่วยเสียชีวิตหรือพิการผู้นำทางการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญสูงสุด ที่ทำให้เกิดความเสื่อมและความเจริญของสังคม ถ้าหากผู้นำการเมืองนำหลักศีล 5 และหลักกุศลกรรมบถ 10 มาใช้ในการปกครองจะทำให้สังคมการเมืองมีแต่ความสงบสุข

คำสำคัญ: ผู้นำการเมือง, ภาวะผู้นำ, ยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

¹ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์; Sangha in Nakhon sawan Province

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: ratip.191@gmail.com

Abstract

This academic article aimed to study leadership in contemporary Thai society, which was amidst the current trend of globalization, which has seen changes in various dimensions, whether in economics, technology, or culture, resulting in rapid and severe impacts. Conflicts of various forms have erupted and were clearly reflected in concrete forms. There were frequent gatherings of conflicting groups of people, resulting in protests or mobs that have even escalated to physical confrontations and violence. These included conflicts over economic interests, such as the privatization of state enterprises, conflicts over the use of natural resources, such as the competition for water resources and land, and even conflicts between doctors and patients in the pursuit of compensation in the event of a patient's death or disability. Political leaders were often referred to as the most important people who caused both the decline and prosperity of society. If political leaders applied the Five Precepts (Sila 5) (and Kusala-kammappatha 10, it will result in a peaceful and happy political society.

Keywords: political Leader, leadership, globalization era according to Buddhism

บทนำ

เมื่อกล่าวโดยปรัชญาทางศีลธรรม การเมืองก็คือหน้าที่ของมนุษย์ที่เขาจะต้องประพฤติ กระทำ ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดเพื่อผลคือการอยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญาแต่เมื่อไม่มีการคำนึงถึงศีลธรรมกันเสียแล้วการเมืองก็กลายเป็นเรื่องสกปรกสำหรับหลอกลวงกันไปเสียมีแต่สัตว์การเมืองที่เป็นสัตว์เอาเสียจริง ๆ กล่าวคือ บูชาเรื่องกิน-กาม-เกียรติด้านสันติสุขมีใครสักกี่คนที่เป็นนักการเมืองเพื่อเอาบุญด้วยการมุ่งสร้างสันติภาพขึ้นในโลกและมีสักกี่คนที่เป็นนักการเมืองเพื่อตัวกู-ของกู และมีผลกลายเป็นเรื่องของ กิน-กาม-เกียรติชนิดที่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว การเมืองที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ ต้องตั้งรากฐานอยู่บนรากฐานทางศาสนา ของทุกศาสนา ที่มีอยู่ว่า “สัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นักการเมืองที่มีธรรมะสัจจะซื่อสัตย์ในใจ ย่อมเป็นนักการเมืองที่มีคุณธรรม การเคลื่อนไหวของเขาทุกกระเบียดนิ้วมีแต่บุญกุศล จนกระทั่งกลายเป็นปูชนียบุคคลไป (ประพนธ์ คุณมีคอลัมน์, 2563) ในแนวคิดแบบ

พระพุทธศาสนาแม้พระพุทธองค์จะไม่ตรัสระบบการปกครองไว้อย่างเลือกข้างประชาธิปไตยหรือสังคมนิยมอย่างเด่นชัด แต่ดูเหมือนพระพุทธองค์เข้าใจความเปลี่ยนแปลงจึงทรงสอนเน้นไปที่ตัวผู้ปกครองเพื่อสร้างความสมดุลให้กับการปกครองในระบบนั้นจะเห็นได้ว่าคำสอนที่มีให้ตัวนักปกครอง คือ ผู้นำทางการเมืองนั้นชัดเจนที่สุด เช่น ในอัมมิกสูตร (อง.จตุกก. 2/70/357) กล่าวถึงว่า ถ้าผู้นำทางการเมืองเปี่ยมคุณธรรม ดินฟ้าอากาศจะเหมาะสม พืชพันธุ์ธัญญาหารก็จะเหมาะสมตาม ทำให้ผู้คนมีความสุขถ้วนหน้าแต่หากผู้นำทางการเมืองไม่ตั้งอยู่ในคุณธรรม จะส่งผลกระทบไปทั่วโลกนี้

ความหมายของผู้นำการเมือง

“การเมือง” หมายถึง การกระทำรวมหมู่แบบใด ก็ตามที่มนุษย์ได้กระทำ ร่วมกันหรือหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่ใช้จัดการ กับเรื่องบางเรื่องร่วมกัน ส่วนคำว่า “สังคม” (Society) และคำอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน ในภาษาต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นักการเมืองหรือผู้บริหารแผ่นดิน ดำเนินกิจการบ้านเมืองก็เพื่อสร้างสภาพเอื้อ ให้ประชาชนและสังคมเดินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายแห่งชีวิต และจุดหมายแห่งสังคม เช่น สร้างสรรค์อารยธรรม เพราะฉะนั้น นักการเมืองนักบริหารนักการปกครอง จึงต้องแสวงปัญญาอยู่เสมอ โดยถือเป็นหน้าที่

มีคาถาพุทธภาษิตแห่งหนึ่งแสดงความไว้ว่า

“เมื่อฝูงโคข้ามฟากไปอยู่	โคผู้นำฝูงไปคด
เมื่อมีโคผู้นำฝูงไปคด	โคทั้งหมดนี้ก็ย่อมไปคด
ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน	ผู้ใดได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด
ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม	จะป่วยกล่าวไปยถึงประชาชนนอกนี้
ชาวเมืองทั้งปวงย่อมอยู่เป็นทุกข์	ถ้าพระราชาไม่ทรงดำรงอยู่ในธรรม”
“เมื่อฝูงโคข้ามฟากไปอยู่	โคผู้นำฝูงไปตรง
เมื่อมีโคผู้นำฝูงไปตรง	โคทั้งหมดนี้ก็ไปตรง
ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น	เหมือนกัน
ผู้ใดได้รับสมมติว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด	ถ้าแม้ผู้นั้นประพฤติเป็นธรรม
ไม่จำต้องกล่าวถึงประชาชนนอกนี้	ชาวเมืองทั้งปวงย่อมอยู่เป็นสุข
ถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข” (ขุ.ชา. (ไทย) 27/133-	

เมื่อเปรียบโคกับผู้นำการเมืองมีส่วนคล้ายกันเมื่อโคจำฝูงนำโคทั้งหมดตรงไปโคทั้งหมดก็ตรงไปผู้นำการเมืองก็เช่นเดียวกันเมื่อมีคุณธรรมปกครองตนเองลูกน้องก็ปฏิบัติตามเมื่อเป็นผู้นำที่ดีผู้ใต้บังคับบัญชาก็เอาเป็นตัวอย่างนำพาความสุขมาสู่องค์กร

การเมืองทุกประเทศ ทุกสังคม และทุกองค์กรต้องมีผู้นำเสมอ ถ้าผู้นำนั้นเป็นผู้นำที่ก้าวหน้าทันสมัยสร้างสรรค์ตามทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมพร้อมทั้งผลักดันให้คนอื่น ๆ ในสังคมของตนเห็นพ้องร่วมมือและทำไปพร้อมกันได้ก็จะทำให้ สังคมนั้นก้าวหน้าไปด้วยดี ก้าวอย่างอย่างซื่อสัตย์มีความรับผิดชอบมีความสร้างสรรค์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมด้วยอย่างมีคุณค่ากับทุกคนอย่างไม่หยุดยั้งและอย่างยั่งยืน (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2556) ขณะที่การเมือง (Politics) ซึ่งเป็นคำที่ผู้คนโดยทั่วไปจะได้ยินบ่อยครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ การเมืองมีประชาชนคนไทยหรือพลเมือง (Citizen) ต้องถือเอามาเป็นเรื่องใกล้ตัว เมื่อเราศึกษาค้นคว้าแล้วนำมาวิเคราะห์สู่การสังเคราะห์ (Analysis to Synthesis) พบว่าการเมือง เป็นการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจเป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม ของคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม เช่น อำนาจ ความศรัทธาอันถือความยุติธรรม เป็นต้น (เกษภา ผาทอง และธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2561)

ผู้นำการเมืองยังเป็นบุคคลที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ใน 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
2. ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบทบาทเหนือบุคคลอื่น
3. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำให้หน่วยงานดำเนินไปสู่

เป้าหมาย (Halpin, A. W., 1966)

สรุปได้ว่า การเมือง คือ บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้า อาจเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อสมาชิกและกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่ม ให้สามารถดำเนินการจนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และในการเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องมีภาวะผู้นำ

คุณสมบัติของผู้นำ

ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ความสามารถและลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำที่จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีนักวิชาการและผู้บริหารหลายท่านกล่าวถึงคุณลักษณะผู้นำที่ดีเอาไว้ได้ดังนี้

คุณสมบัติของ LEADERSHIP ประกอบด้วย

1) L = Love คือ มีความรักในหน้าที่ รักผู้ใต้บังคับบัญชา รักความยุติธรรม รักความก้าวหน้า

2) E = Education and Experience คือ มีการศึกษาดีมีประสบการณ์เป็นแบบอย่างได้หรือเป็นได้ทั้งในฐานะผู้นำและเป็นครูคนอื่น

3) A = Adaptability คือ มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

4) D = Decisiveness คือ มีความสามารถในการพิจารณาตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

5) E = Enthusiasm คือ มีความกระตือรือร้นตั้งใจทำงานอย่างจริงจังและสามารถชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างจริงจังได้ด้วย

6) R = Responsibility คือ มีความรับผิดชอบในส่วนของตนและผู้อื่นที่ได้ทำลงไป ไม่ปิดความรับผิดชอบและรวมถึงความรับผิดชอบที่เกิดจากการสั่งงานที่มีความเสี่ยง (Risk) หรือตัดสินใจอย่างรีบด่วน

7) S = Sacrifice and Sincerity คือ มีความเสียสละและอุทิศผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความจริงใจ

8) H = Harmony คือ มีความนุ่มนวลอ่อนน้อมผ่อนปรน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีและ อาจหมายถึง การถ่อมตัว (Humble) ตามกาลเทศะด้วย

9) I = Intellectual Capacity คือ มีความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบทันคน ทันเกม และทันเหตุการณ์

10) P = Persuasiveness คือ มีความสามารถในการจูงใจคน

ตามที่กล่าวมานี้ คุณสมบัติที่ผู้นำพึงมีสามารถสรุปเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะทางสติปัญญา คือ มีความรู้ความสามารถ มีไหวพริบสามารถวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเฉียบแหลมและทันทั่วทั้ง

2. ลักษณะทางอุปนิสัย คือ มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอันดีเช่น ความซื่อสัตย์ ความอ่อนโยน ความมีสัจจะ ความรับผิดชอบและความไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

3. ลักษณะทางอารมณ์ คือ สามารถบังคับหรือควบคุมอารมณ์และบทบาทของการเป็นผู้นำได้เมื่อควบคุมตัวเองเป็นแบบอย่างที่ดีได้ก็เป็นเหตุให้ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาได้ง่าย

4. ลักษณะทางร่างกาย คือ มีบุคลิกภาพทางกายดีสุขภาพแข็งแรง มีพลังศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและภาวะร่างกายที่ดีเยี่ยมแสดงออกซึ่งบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำให้เด่นชัดมากยิ่งขึ้น (พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี) (สิริโร), 2553)

Gary, D. (2004) กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของผู้นำว่ามี 6 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นผู้นำที่มีแรงจูงใจ หมายถึง เป็นผู้ที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะประสบความสำเร็จมีพลังอย่างมาก และมีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ
- 2) มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำ ชอบที่จะเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม และจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น
- 3) มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม
- 4) เป็นผู้มีความมั่นใจ ซึ่งความมั่นใจจะมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ แลทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเชื่อมั่นในผู้นำ
- 5) มีความสามารถในการรับรู้และมีความฉลาด
- 6) ต้องเป็นผู้ที่รู้จักองค์การเป็นอย่างดี เพราะจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม

Hellriegel, D. & Slocum, J. W. (2011) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำที่จะทำให้ประสบความสำเร็จว่ามี 4 ประการ คือ

- 1) เป็นผู้ที่วิสัยทัศน์กว้างไกล (Creating a Vision) มีวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และมีการร่วมกำหนดเป้าหมายกับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความผูกพันกับเป้าหมายนั้น และจะพยายามดำเนินการเพื่อให้เป้าหมายนั้นบรรลุผล
- 2) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร (Meaning through Communication)
- 3) เป็นผู้ที่มีมอบอำนาจให้กับผู้ปฏิบัติงาน (Empowerment) โดยให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป้าหมายและนโยบาย ซึ่งเมื่อเป้าหมายนั้นบรรลุผลผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดความพึงพอใจ รวมทั้งผู้นำให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน และช่วยเหลือเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคลด้วย
- 4) เป็นผู้ที่เข้าใจตนเอง (Self-Understanding) โดยรู้จักจุดอ่อนและจุดแข็งของตนเองและเป็นผู้ที่ต้องการข้อมูลย้อนกลับของผลการปฏิบัติงาน เพื่อปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นโดยคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เรียนรู้และสามารถพัฒนาได้

สรุปคุณสมบัติของผู้นำที่ดีนั้น ควรประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการทำงานและมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความเมตตา มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม มีความเสียสละ ลดฐานะทิฐิ มีความเข้มแข็ง อดทน และไม่มีอคติ 4 ประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้น

ความหมายของภาวะผู้นำการเมือง

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นเรื่องที่นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจศึกษามาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความมีอำนาจและความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารตามนโยบายขององค์กร ดังนั้นจึงได้รวบรวมความหมายของภาวะผู้นำจากนักวิชาการและนักบริหารไว้ซึ่งจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่ามีความหมายของภาวะผู้นำไว้ดังนี้

ภาวะผู้นำการเมือง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลในการจูงใจ และปฏิสัมพันธ์ให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจและมุ่งมั่นในอุดมการณ์ขององค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจกรรมได้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สัมมา ธนินิธย์, 2556) ขณะที่ยังเป็นการใช้อิทธิพลของบุคคลหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มตามที่ได้กำหนดไว้หรือหมายถึงรูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2552) ภาวะผู้นำการเมืองยังเป็นความสามารถหรือกระบวนการที่บุคคลมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน สามารถกระตุ้น จูงใจให้บุคคลอื่นเชื่อถ้อยยอมรับและทำให้เกิดความพยายาม และความสามารถที่สูงขึ้นในการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2550)

สรุปภาวะผู้นำการเมือง แบ่งออกเป็น 4 ได้แก่ 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำ เป็นการศึกษาบุคลิกลักษณะส่วนตัวของผู้นำ โดยเชื่อว่าผู้นำมีคุณสมบัติที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป 2) พฤติกรรมภาวะผู้นำเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิผล และสร้างความพอใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน 3) ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ โดยการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำแบบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมในสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน 4) ภาวะผู้นำแบบใหม่หรือสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและมีการแข่งขันที่รุนแรงโดยเน้นแนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์บาร์มี และจริยธรรม

ทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์

ในเรื่องทฤษฎีมีอยู่หลาย ผู้เขียนจึงเลือกเพียงทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะ ความสำคัญของทฤษฎีผู้นำทางการเมืองนั้น มีนักวิจัยการกล่าวถึงว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำทางการเมือง ความสำเร็จขององค์กรล้วนเกิดจากผู้นำที่มีภาวะผู้นำ การศึกษาเรื่องภาวะผู้นำได้

จำแนกเป็น 4 ทฤษฎีคือ ภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ พฤติกรรม สถานการณ์ และเชิงปฏิรูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Traits Theory)

การศึกษาภาวะผู้นำยุคแรก ๆ จะมองด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นสำคัญ ซึ่งมีความหลากหลายมิติ และกว้างขวางมากถึงขนาดมีการศึกษา ทฤษฎีผู้นำการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ เชิงสร้างสรรค์ ในองค์กรต่าง ๆ และมีความเชื่อว่าผู้นำ ที่มีคุณลักษณะดีจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำที่ดีเพราะมีคุณลักษณะที่พิเศษคือ มีความสามารถในการนำ มีความกล้าหาญ มีวิสัยทัศน์และเชื่อว่าภาวะผู้นำมีมาตั้งแต่กำเนิด ไม่สามารถสร้างได้ ผู้เขียนสามารถสรุปทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) มีความมุ่งมั่น ทะเยอทะยาน 2) มีความน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ 3) มีความซื่อสัตย์สุจริต 4) มีความยุติธรรม 5) มีความสามารถในการตัดสินใจ 6) มีวินัยในตนเอง และผู้อื่น 7) มีความรับผิดชอบ 8) ชอบนำคนอื่น 9) มีความยืดหยุ่น (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2556)

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavior Theory)

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ซึ่งเน้นศึกษาถึงสิ่งที่ผู้นำพูดและสิ่งที่ผู้นำทำโดยมุ่งหาแบบพฤติกรรมที่ดีที่สุดในการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ แบบภาวะผู้นำในช่วงเวลานั้นหมายถึงการผสมกันของคุณลักษณะ ทักษะ และพฤติกรรมที่ผู้นำใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ตาม พฤติกรรมที่มีการศึกษาและทำความเข้าใจกันมากคือพฤติกรรมที่มุ่งคนหรือมุ่งงานโดยมองว่าพฤติกรรมที่มุ่งคนจะทำให้ผู้ร่วมงานมีความสุขและทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเน้นงานมากผู้ร่วมงานก็จะหาความสุขจากทฤษฎี โดยสรุปภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมมีดังนี้ 1) ภาวะผู้นำที่เอาใจใส่ทั้งคนและงานอย่างสมดุล 2) ภาวะผู้นำที่เดินสายกลาง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความยืดหยุ่น จากการศึกษาภาวะผู้นำของมหาวิทยาลัยไอโอวา (University of Iowa Studies) (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, 2553) ได้กล่าวไว้ว่านักวิจัยของมหาวิทยาลัยไอโอวา (Iowa University) คือ Lewin, K., Lippit, R. & White, R. K. (1939) ได้ทำการศึกษาและแบ่งผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ ผู้นำแบบเผด็จการ ผู้นำแบบประชาธิปไตย และผู้นำแบบเสรีนิยม

1. ผู้นำแบบอัตตนิยม หรือเผด็จการ (Autocratic Leadership)
2. ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership)
3. ภาวะผู้นำแบบปล่อยเสรี (Laissez-Faire Leadership)

สรุปพฤติกรรมผู้นำตามการศึกษาของมหาวิทยาลัยไอโอวาทั้ง 3 รูปแบบนี้ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้ง 3 รูปแบบ ขึ้นอยู่กับในแต่ละสถานการณ์และกลุ่มบริบทของสิ่งแวดล้อมนั้นถ้าผู้นำเลือกใช้แบบพฤติกรรมได้เหมาะสมกับงานขององค์การ ก็จะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย และเกิดประสิทธิผลที่ดีแก่องค์การได้

ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

1. ภาวะผู้นำสังคมอุดมคติในพระไตรปิฎก ถ้าผู้นำการเมืองก็ตามที่ไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม ที่ประกอบไปด้วย ศีล 5 กุศลกรรมบถ 10 และหลักธรรมที่ไม่เหมาะสมอื่นอีก 8 ประการเนื้อหาในพระสูตรดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญกับมนุษย์ทุกหมู่เหล่าในสังคม ถ้าประชาชนในรัฐชาติศีล 5 ความเดือดร้อนจนเกิดขึ้นในทุกหย่อมหญ้า หรือเมื่อจักรพรรดิขาดหลักศีลธรรมดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับความศรัทธาจากเหล่าประชาราษฎร์ความมั่นคงในตำแหน่ง จักรพรรดิก็จะคลอนแคลนตามไปด้วย

เนื้อหาในพระสูตรดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญกับมนุษย์ทุกหมู่เหล่าในสังคม ถ้าประชาชนในรัฐชาติศีล 5 ความเดือดร้อนจนเกิดขึ้นในทุกหย่อมหญ้า หรือเมื่อจักรพรรดิขาดหลักศีลธรรมดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับความศรัทธาจากเหล่าประชาราษฎร์ความมั่นคงในตำแหน่ง จักรพรรดิก็จะคลอนแคลนตามไปด้วย

2. องค์ประกอบด้านการปกครองในจกักวัดติสุตรพระพุทธองค์ ได้ตรัสถึงการปกครองที่ผู้ปกครองจะต้องอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนทุกฝ่ายให้ได้มากที่สุด ผู้ปกครองประกอบไปด้วยจริยวัตรที่มีแต่ความเมตตา มีหน้าที่ในการจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองคนในรัฐ รวมถึงเหล่าสัตว์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม รวมไปถึงการให้ความสำคัญแก่นักปราชญ์ บัณฑิตที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ด้วยการเข้าหาสนทนาธรรมไม่ขาด ดังนั้นลักษณะบางประการที่กล่าวในพระสูตร การปกครองในจกักวัดติสุตร จึงสามารถอธิบายโดยแบ่งเป็นหัวข้อหลัก ๆ ได้ดังนี้

2.1 รูปแบบการปกครอง ในจกักวัดติสุตร พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการปกครองที่อำนวยประโยชน์สุขให้แก่ทุกฝ่ายได้มากที่สุด คือ การปกครองแบบจักรวรรดิราชา หรือธรรมราชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการปกครองที่มีพระราชาหรือจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองโดยธรรม ไม่ใช่ด้วยอำนาจความพึงพอใจของตนเอง แม้จะทรงมอำนาจสูงสุดในการปกครอง แต่ก็มีคณะผู้ตรวจสอบการบริหารการปกครองของพระองค์อยู่ตลอดเวลา ไม่ได้ปล่อยให้พระเจ้าจักรพรรดิใช้อำนาจความพอใจของตนเอง

2.2 หลักการปกครอง ลักษณะการปกครองรัฐในพระสูตรนี้ปรากฏขึ้น โดยพระพุทธเจ้าใช้วิธีการแสดงผ่านเรื่องราวของพระเจ้าทัฬหเสนมิ ซึ่งได้ผนวชเป็นฤๅษีที่ตรัสสอนพระราชโอรสผู้ที่สืบทอดความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิต่อจากพระองค์ในขณะที่เข้าเฝ้า ถึงวิธีการปฏิบัติเมื่อจักรแก้วหายไปถึงจักรแก้วในที่นี้น่าจะหมายถึง ลักษณะปกครองที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร หรือหลักการปกครองโดยชอบธรรม และเมื่อวิเคราะห์จากข้อความข้างต้น จะพบว่าหลักการปกครองด้วยธรรมถือธรรมเป็นใหญ่ที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร ประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ 12 ประการ

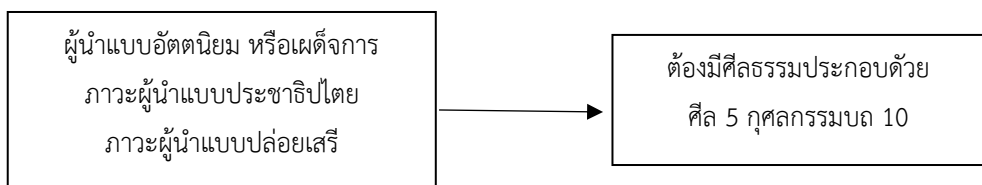
2.3 หลักความยุติธรรมในรัฐ ในจกัถวัตตสูตร ไม่ได้มีการกล่าวถึง การสืบสวนในการตัดสินคดีความสังเกตจากเมื่อมีประชากรผิดจักรพรรดิตัดสินความโดยไม่มีกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องแค่รับฟังความจากเหล่าเสนาภัก์ทำการตัดสินคดีความ โดยไม่มีการสืบเสาะหาหลักฐานและพยานอื่น ๆ ไม่มีการกำหนดกฎหมายและการประกาศใช้ที่ชัดเจน แต่อาศัยศีลธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคม

สรุป

ภาวะผู้นำในทางตะวันออกเรื่องการเมืองการปกครองมักจะมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาเป็นส่วนมาก ภายหลังจากยุคสมัยแห่งความเชื่อดั้งเดิมอันยาวนาน และการสะสมสติปัญญาที่เพิ่มขึ้นทีละเล็กละน้อยจนก็ได้ก้าวสู่ยุค “ปรัชญาเมธิ” (Philosophical Period) แนวคิดในพระพุทธศาสนา ก็คือ ประเด็นเรื่องมนุษย์ สังคมนิยมเน้นที่ความเป็นวัตถุ มนุษย์ก็จัดอยู่ในรูปของวัตถุ ไม่มีอิสระหรือเจตจำนงเสรี อีกทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจยังมุ่งเน้นที่การพัฒนาเชิงวัตถุเท่านั้น ในขณะที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเรื่องของจิตใจมนุษย์ได้ด้วย เพราะการเกิดมาเป็นมนุษย์ มิได้ต้องการเพียงการอยู่รอดบนพื้นฐานปัจจัยสี่ในทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังต้องการคุณค่าทางศีลธรรมและปัญญาด้วยจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แท้ตามหลักพระพุทธศาสนา ในการบริหารองค์การโดยทั่วไปแล้ว “ผู้นำ” เป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การเพราะต้องมีบทบาทที่จะดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในทุกวันนี้ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผู้นำเองก็จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่อง “ภาวะผู้นำ” ด้วย เพราะภาวะผู้นำนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำทุกองค์การในกระแสโลกยุคใหม่หรือที่เรียกกันเสมอว่ายุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นเมื่อผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การมีบทบาทในการขับเคลื่อนองค์การให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนได้ขอสรุปเป็นการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำการเมืองในโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ ผู้นำที่จะสามารถพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีปัจจัย

คุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือ การรอบรู้ (Knowing) อุดมการณ์ (Ideology) เเท่าทัน (In Time Knowing) กล้าตัดสินใจ (Discussion Courage) วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategy Of Vision) สร้างทีม (Team Work) และใฝ่บริการ (Service Mind) คุณธรรม-จริยธรรม (Morality) หากผู้นำสามารถพัฒนาตนเองในคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ย่อมจะสามารถเป็นผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้ ได้อย่างแน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ผู้นำการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวพระพุทธศาสนา

ลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชาและลักษณะของเทวราชา และภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาที่ควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่หลักศีล 5 และกุศลกรรมบถ 10 เมื่อผู้นำการเมืองนำหลัก 2 ประการไปใช้ย่อมนำองค์กรรมแต่ความสงบสุขแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติกาญจน์ ปฐิพันธ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สิ่งที่ดีควรค่าสำหรับทุกคนในอนาคต*.
ขอนแก่น : คลังน่านาวิทยา.
- เกษงา ผาทอง และธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2561). พระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย.
วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 198-199.
- ประพันธ์ คุณมีคอลัมน์. (2563, 9-11 กันยายน). ข้าพระบาท ทาสประชาชน. *ฐานเศรษฐกิจ*. น. 6.
- พระเทพปริยัติเมธี (สฤชดี สิริธโร). (2553). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2550). *มนุษย์สัมพันธ์ : พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *ภาวะผู้นำและจริยธรรมนักการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2553). *พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัมนา รัตนชัย. (2556). *ภาวะผู้นำของผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2552). *ภาวะผู้นำ ในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5-8*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Gary, D. (2004). *Management: Principles and Practices for Tomorrow's Leaders*. (3th ed.). New Jersey : Pearson Education Inc.
- Halpin, A. W. (1966). *Theory and Research in Administration*. New York : Macmillan Company, inc.
- Hellriegel, D. & Slocum, J. W. (2011). *Organizational Behavior*. (13th ed.). Mason, OH : South-Western Cengage Learning.
- Lewin, K., Lippit, R. & White, R. K. (1939). Patterns of Aggressive Behaviour in Experimentally Created Social Climates. *Journal of Social Psychology*, 10, 271-301.